

Проблема вторинного професійного самовизначення особистості

Євгенія Архипенко

*магістрантка кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: arkhyupenko@krok.edu.ua*

Ольга Петрунько

*доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник, професор кафедри психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: OlgaPV@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-9023-5265*

Нині під впливом науково-технічного прогресу, соціально-політичних та економічних умов, що склалися в країні, важливими умовами конкурентоздатності на ринку праці та посилення професійної кваліфікації є професійна гнучкість і мобільність, тобто здатність у разі потреби швидко перекваліфікуватися і навіть змінити професію. Обов'язковими елементами кваліфікації є базова освіта, широка професійна підготовка, високий культурно-технічний рівень, уміння швидко поповнити й оновити знання тощо. Від готовності людини активно шукати нове місце роботи і набувати належних професійних та інших компетентностей, залежить якість її життя, її майбутнє, в т.ч. її самоствердження і самоактуалізація [1].

У зв'язку з цим в сучасних дослідженнях увиразнюється тенденція до розширення часових рамок професійного самовизначення та вивчення професійного розвитку людини у дорослому періоді життя та аналізу проблем, які спонукають до зміни професії і так званого вторинного професійного самовизначення. Ці проблеми відносно мало досліджені, однак у вітчизняному науковому просторі вже представлено фундаментальні праці з цієї тематики. Так окремі аспекти професійного самовизначення й професійної ідентифікації, в тому числі і кардинальні зміни професійної діяльності у зв'язку з особливими подіями життя, стресами та ненормативними кризами проаналізовано Н.В. Антоновою [2].

Увага наукової спільноти, зокрема й соціальних та організаційних психологів, приділяється дослідженню професійного самовизначення демобілізованих військовослужбовців, які мають повторно адаптуватися до суспільства через залучення до мирної праці. Перехід від військової кар'єри до мирної праці через професійне навчання вивчали А. Craven Н.С. Robertson, R.K. Eschenauer, зміну професії через погіршення стану здоров'я та обмежені фізичні можливості, у гендерному контексті [3; 4].

Аналізуючи реалізацію професійного самовизначення дорослих за умови зміни професійної діяльності, К.І. Горішня, визначає низку характеристик, що сприяють успішному залученню до нової професії: інтернальність, яка допомагає людині свідомо визначати своє професійне майбутнє та приймати рішення, смисложиттєві орієнтації, що спрямовують особистість до самореалізації та

потреб особистісного розвитку, мотивація професійного вибору, індивідуальні особливості особистості [5].

Вагомими соціально-психологічними чинниками, що спонукають до зміни професії, є також незадоволення заробітною платою, неможливість професійного зростання та підвищення соціального статусу, неможливість влаштуватися за наявною спеціальністю, відсутність умов для розширення професійних можливостей тощо. Психологічні чинники успішності вторинного професійного самовизначення особистості К.І. Горішня та Г.К. Радчук поділяють на дві основні групи: 1) чинники зовнішнього рівня (стаж роботи за спеціальністю, заробітна платня, вік і причини зміни професії); 2) чинники внутрішнього рівня (мотивація професійної діяльності, особливості характеру, емоційної, мотиваційної, інтелектуальної та ціннісно-сислової сфери, локус-контроль, настанови на саморозвиток і самореалізацію тощо) [1; 5].

Мотивами зміни і професійного вибору другої професії є перспективи професійного зростання, матеріальна забезпеченість, можливість мати трудову зайнятість, підвищення соціального статусу, відповідність професії інтересам і здібностям, незадоволеність собою або своїм соціальним статусом. Певні типологічні особливості можуть як сприяти, так і заважати людині в повторному виборі професії.

Вторинне професійне самовизначення дорослої людини передбачає, що первинний вибір професії вже відбувався, але за певних обставин був визнаним неефективним або таким, що не відповідає сьогодні потребам особистості. Повторний вибір професії можна визначити як показник того, що процес професійного самовизначення переходить в нову фазу розвитку. В якості змістовної характеристики професійного самовизначення можна виділити процес формування ставлення особистості до себе як до суб'єкта професійної діяльності. У ролі об'єктивного показника динаміки вторинного професійного самовизначення особистості можна розглянути образ «Я-професіонала». Зміни, що відбуваються в структурі цього образу, характеризують зміну ставлення індивіда до себе як до професіонала - майбутнього і сьогодення.

Специфіка професійного самовизначення дорослих полягає в самоформуванні готовності до свідомого вибору і самостійної побудови, коригування і реалізації перспектив професійного розвитку, сприйняття себе як суб'єкта, що розвивається в часі.

Потреба у самовизначенні – як розкритті своїх здібностей і талантів, реалізації власних особливостей, потреб, нахилів тощо – може бути реалізована впродовж різних вікових та соціальних періодів життя людини, а також у різних професіях, які не обов'язково мають відповідати одному предмету діяльності.

Список використаних джерел

1. Радчук Г.К. Особистісне та професійне самовизначення як чинник професійного становлення особистості. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Випуск 5. с.47-54.
2. Антонова Н.О. Психологічні основи розвитку готовності до професійної діяльності психо-

лога: Монографія. Слов'янськ: Видавець Маторін Б.І. 2010. 561 с.

3. Scaife, S. (2020) *Service to American Heroes: exploring the experiences of veterans suffering from PTSD transitioning from military service to civilian careers*. Dissertations, 2020. 349 p.
4. Robertson, H.C., & Eschenauer, R.K. (2020). *Student Veteran Perceptions of College-To-Career Transition*. *College Student Affairs Journal*, 38(1), 52–64.
5. Горішня К. І. *Методика психодіагностики особливостей професійного самовизначення ветеранів*. *Наукові студії соціальної та політичної психології*. 43(46), 2021. С.166-172.